

MORAL & PARTNERS

- 1968 -

COVID-19 İŞ HAYATINA HUKUKİ YANSIMALAR

Korona virüs, evrensel adıyla COVID-19 (“**Korona virüs**”), 2019 yılı Aralık ayında Çin’in Wuhan şehrinde ilk kez görülmesinden bu yana hızlı yayılmasının önlenmesi amacıyla seyahat politikalarının gözden geçirmesi, üretim kesintileri, karantina uygulamaları, ülkesel olağanüstü hal kararları gibi tedbirler sebebiyle iş hayatını çok kısa zaman içerisinde olumsuz olarak etkilemiştir. Küresel bir tehdit noktasına ulaşan salgın, 11 Mart 2020 itibariyle Dünya Sağlık Örgütü (“**DSÖ**”) tarafından “**pandemi**” (bölgeler ve gruplar üstü coğrafi salgın) olarak nitelendirildiği duyurulmuştur.

Dünya çapında yayılan salgın ve bu kapsamda alınması gereken acil durum önlemlerinin etkileri iş hayatı üzerinde giderek artan bir yoğunlukla görülmektedir. Salgının beklenmedik ve hızlı ilerleyen etkisi göz önüne alındığında, ticari ilişkilerde olası gecikme veya ifa güçlüğü durumları karşısında sözleşmelerde yer alan mücbir sebep maddeleri, devletler ve yargı mercilerinin mücbir sebep yaklaşımları, iş dünyası paydaşlarının odak noktalarından biri haline gelmiştir. Diğer taraftan tedarik ve dağıtım kanallarında yaşanan aksamalar, işyerlerinin ve limanların kapatılması, gümrüklerdeki süreç aksamaları, hissedilen işgücü sıkıntısı ve tüketimdeki azalma gibi hususlar, küresel bir krizin habercisi olarak yorumlanmaktadır. Her geçen gün salgının etkisi, tedbirlerin ağırlığı artarken bu durumun iş hayatına etkilerini de çok yönlü bir şekilde ele alabilmekte fayda görüyoruz.

1. Sözleşmelere Etkisi ve Mücbir Sebep (“**Force Majeure**”) Tartışması:

Korona virüs salgınının global etkisi, küresel krize neden olabilecek nitelikteki çeşitli alan ve sektörlerde yarattığı olumsuz yansımalar, şirketlerin ticari anlaşmaları ve edimlerin ifası yönünden oldukça önemli sonuçlar doğurmaktadır. Ticari anlaşmaların ifası sırasında meydana gelebilecek imkânsızlıklar ve/veya engeller neticesinde dünya çapında Korona virüs salgınının mücbir sebepler arasında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği tartışma konusudur.

Mücbir Sebep kavramı, iki tarafa borç yükleyen sözleşmelerde, Tarafların en az birisi bakımından, sözleşmenin başlangıcında mevcut olmayan ve sözleşme akdedilmesinden sonra ortaya çıkan, maruz kalan Tarafın, Sözleşme ile üstlendiği edimi ifa etmesini engelleyen veya ifa etmesi beklenmeyecek, Tarafların kontrolü dışında ortaya çıkabilecek,

MORAL & PARTNERS

- 1 9 6 8 -

Mücbir Sebep'in belli bir süre devamı halinde taraflardan birine sözleşmeyi fesih hakkı verebilecek durum olarak nitelendirilmektedir.

Geniş çevrelerce salgının Mücbir Sebep oluşturduğu, aşırı ifa güçlüğü veya ifa edememe durumunun Taraflar arasındaki sözleşmesel ilişkide mazur görülmesini sağlayan bir yasal temele yol açtığı savunulmaktadır. Korona virüsün alınan önlemlere karşın yayılmaya devam etmesi üzerine DSÖ tarafından bu durumun "Pandemi" (Salgın) olarak ilan edilmesi, sözleşmelerin özelliklerine göre tarafların yükümlülüklerini yerine getirememesinden dolayı hukuken sorumlu olmamaları, sözleşmenin temelinden sarsılması ve durumun devamı boyunca sözleşmenin akıbeti ve olası feshi gibi tartışmaları doğuracaktır. Bu doğrultuda yürürlükteki ve/veya yeni akdedilecek sözleşmeler bakımından Korona virüs gibi salgın hastalık durumlarının Mücbir Sebep addedilip addedilmeyeceği inceleme alanı bulacaktır. DSÖ'nün "Pandemi" tespiti sadece belirli ülkelerin ötesinde uluslararası alanda da Mücbir Sebep benimsemesi için güçlü bir dayanak oluşturmaktadır. Bu kapsamda belirli kurumların ve ülkelerin aldığı kararları ve bu kapsamda yapılan açıklamaları örneklendirmek faydalı olacaktır:

- Türkiye'nin de dahil olduğu birçok ülke karşılıklı hava, deniz ve kara yolu sınırlarını sivil ziyaretçilere kapatmış; uçuşları sınırlandırmıştır.
- Avrupa Birliği, çeşitli havayolu şirketlerinin slot haklarını yitirmemeleri için boş uçmak zorunda kalmalarının neden olduğu zararı önlemek amacıyla konuyla ilgili yasa ve mevzuat değişikliği konularını gündemine almıştır.
- Rusya Tur Operatörleri Birliği Rus hükümetine başvurarak durumun "Force majeure" ilan edilmesini talep etmiş olup henüz başvuruları sonuçlanmamış olsa da Rusya Ulaştırma Bakanlığı havayolu şirketlerine tur operatörlerinden alınan paraların iade edilmesine yönelik açıklamada bulunmuştur. Almanya'da da aynı konuyla ilgili görüşmeler sürmekte olup, tur operatörleri yaptıkları toplantılarda oteller ve havayolu şirketleri ile akdettikleri sözleşmelerden doğan yükümlülüklerini Korona virüs salgını sebebiyle yerine getiremeyeceklerinin ortaya çıkardığı durumun değerlendirildiğini ve bu konuda mutabakata varılmasının beklendiği belirtilmiştir.
- İspanya ve Yunanistan gibi ülkelerde hükümet, Korona virüs nedeniyle turizm şirketlerinin vergi borçlarını erteleme konusunda görüşmeler gerçekleştirmektedir.
- Türkiye yönünden ise; sektör temsilcilerinin Kültür ve Turizm Bakanı Mehmet Ersoy ile yaptıkları toplantıda dile getirdikleri SGK primleri ve diğer vergilerin ertelenmesi talebinin hükümete iletileceği, konaklama vergisi ve katkı payı ödemelerinin ertelenmesinin İstanbul'da gerçekleştirilecek toplantıda ele alınacağı belirtilmiştir.

MORAL & PARTNERS

- 1968 -

Genellikle mücbir sebep klozlarının tamamında açık bir şekilde küresel sağlık tehditlerini veya pandemileri belirttiğine rastlanılmazken Korona virüsün dünya genelinde hızla yayılarak küresel ticaret üzerindeki etkisini artırmasıyla; virütik salgın hastalıkların da ticari ilişkilere yön veren sözleşmelerdeki mücbir sebep hükümleri kapsamına alınması zarureti hissedilmeye başlanmıştır. Viyana Sözleşmesi olarak adlandırılan, Türkiye Cumhuriyeti'nin 01.11.2011 tarihi itibariyle Taraf olduğu Milletlerarası Mal Satımına İlişkin Sözleşmeler Hakkında Birleşmiş Milletler Antlaşması (“**CISG**”) akit Devletler üyesi Şirketlerin birbirleri arasında akdedilen uluslararası mal tedariki ve satımına ilişkin sözleşmeleri düzenleyen uluslararası bir antlaşma olmakla CISG 79. Maddesi altında, *Taraflardan biri yükümlülüklerinden birini ifa etmemesinin, denetimi dışında kalan bir engelden kaynaklandığını ve bu engeli, sözleşmenin kurulması anında hesaba katmasının veya engelden ve sonuçlarından kaçınmasının veya bunları aşmasının kendisinden makul olarak beklenemeyeceğini ispatlaması halinde ifa etmemeden dolayı sorumlu tutulmaz*, hükmü ile teorik olarak Tarafların kontrolleri dışında gelişen ve öngöremedikleri salgın hastalık gibi vakıaların üretim, tedarik veya satış gibi uluslararası sözleşmelerden doğan edimlerini ifa etmesinin beklenemeyeceğini öngörmektedir. Ancak durum, uygulama teoride olduğu kadar açık olmayabilir. Örneğin Korona virüs mağduru bir tedarikçinin yerleşik ülke hükümeti tarafından fabrikaların kapanması hususunda tedbir alınmamış olmasına rağmen söz konusu tedarikçinin kendiri inisiyatifiyle tedbiren fabrikasını kapatması gibi.

Mücbir sebep kavramı ve mücbir sebep kapsamında hangi hallerin sayılabileceği 6098 sayılı Türk Borçlar Kanunu'nda açıkça düzenlenmediğinden, hangi hallerin bu kapsamda değerlendirilebileceği içtihatlar ile belirlenmektedir. Bu bağlamda, **Yargıtay Hukuk Genel Kurulu'nun 2017/11-90 E. 2018/1259 K. Sayılı ve 27.06.2018 tarihli kararında** ve doktrinde salgın hastalık, mücbir sebep hallerinden biri olarak kabul edilmiştir. Söz konusu karar “Mücbir sebep, sorumlu veya borçlunun faaliyet ve işletmesi dışında meydana gelen, genel bir davranış normunun veya borcun ihlâline mutlak ve kaçınılmaz bir şekilde yol açan, öngörülmesi ve karşı konulması mümkün olmayan olağanüstü bir olaydır. Deprem, sel, yangın, salgın hastalık gibi doğal afetler mücbir sebep sayılır.” Şeklindeki ifadesi ile Korona virüs salgınının mücbir sebep sayılıp sayılmayacağı tartışmasında değerlendirmeyi şekillendirmektedir.

International Chamber of Commerce'in (“**ICC**”) geçmişte iki taraflı edim yükümlülüğü doğuran sözleşmelerde SARS virüsüne ilişkin emsal bir kararında virüsün mücbir sebep teşkil etmeyeceğine dair bir görüşü mevcut olsa da somut durum bakımından farklı değerlendirmelerin mevcudiyeti bulunmaktadır.

MORAL & PARTNERS

- 1968 -

Salgın hastalığın ilk görülmeye başladığı coğrafya olan Çin’de; Çin hükümeti, belirsizlikleri biraz olsun önlemek ve sözleşme taraflarını hükümlerini ihlal etmekten korumak amacıyla sözleşme yükümlülüklerini yerine getiremeyen şirketlere mücbir sebep sertifikaları vermeye başlamıştır.

Korona virüs salgını ışığında Mücbir Sebep mevcudiyeti ihtimalleri veya aşırı ifa güçlüğü karşısındaki önerilerimiz ise genel olarak şu şekildedir.

- Ticari sözleşmelerin tarafları ilgili sözleşme kapsamındaki edimlerin virüs salgınından ne kadar etkilendiğini görüşerek, mevcut durumun aşırı ifa güçlüğü ve/veya ifa imkânsızlığı yaratıp yaratmadığını, virüsten etkilenen coğrafyada devam etmekte olan ticari faaliyetlerin durma noktasına gelip gelmediğini de dikkate alarak salgının ilgili sözleşme bakımından mücbir sebep haline gelip gelmediğini değerlendirmelidir.
- Mevcut sözleşmelerin tarafları Sözleşmede belirtilen yazışma ve tebligat usullerine uyumlu bir şekilde karşı taraf ile düzenli bir iletişimde olup, zararın minimize edilmesi adına karşılıklı görüşme ve müzakereler yürütülmelidir.
- Çin’de üretim gerçekleştiren ve çeşitli sebeplerle sözleşme kaynaklı yükümlülüklerini yerine getirememesi durumu söz konusu olanlar, Çin’deki yetkili mercilere yapacakları başvuruyla “force majeure” sertifikası edinebilir.

Korona virüs ve salgın sebebiyle sözleşmeden doğan yükümlülüklerin yerine getirilememesi, ifa güçlüğü veya ifada gecikme gibi durumların mücbir sebep olarak değerlendirilip değerlendirilmeyeceği **her sözleşme özelinde, sözleşmenin tarafları, yabancılık unsuru, edimlerin niteliği, ifa yeri, uygulanacak hukuk ve özellikle meydana gelen durumun niteliği ile etkileri gibi unsurlar** ele alınarak ayrı ayrı değerlendirilmelidir. Nitekim ilgili salgın hastalığın yukarıda zikredilen unsurlar bakımından her sözleşmeye etkisi aynı oranda olmayacaktır.

2. Tedarik Zincirlerinin Bozulması:

Küresel tedarik zincirlerini sert bir şekilde etkileyen Korona virüs salgını, tedarik zincirlerinde sebep olduğu aksaklıklar sebebiyle, şirketler bünyesinde yeniden yapılanma faaliyetlerinde gözle görülür bir artış beklenmesine yol açmıştır. Dünyanın en büyük ihracat ülkesi olan Çin, virüsün yayılmasını kontrol altına almak için yarım milyardan fazla insana, ülke çapında imalat ve nakliye faaliyetlerine ciddi yansımaları olan iş ve seyahat kısıtlamaları getirmiştir. Dünya genelinde 50.000’den fazla şirketin, bölgede bir veya daha fazla doğrudan veya birinci seviye tedarikçisi bulunduğu bilinmekle birlikte; bölgedeki yaklaşık 22 milyon işletmenin -diğer bir deyişle Çin'deki tüm aktif işletmelerin %90'ının-

MORAL & PARTNERS

- 1968 -

Korona virüs salgınından etkilendiği tahmin edilmektedir. Çin'in küresel üretimdeki rolü ele alındığında, Korona virüs salgınının dünya çapındaki tedarik zincirlerinde büyük aksaklıklara neden olduğu gözlemlenmektedir. Her ne kadar Çin bu başlıktan en çok etkilenen ülkelerin başında gelse de küresel tedarik zincirlerinde anahtar pozisyonda yer aldığından, Avrupa da her geçen gün etkilenen kısıtlama ve olağanüstü hal tedbirleri ışığında uluslararası alanda ticaretin sekteye uğraması sebebiyle Dünya genelinde bir tedarik zinciri bozulmasından bahsetmek mümkündür.

Korona virüsün küresel işletmeler üzerindeki etkilerine yakından baktığımızda; faaliyetlerin durdurulması, Aralık 2019'da başlayan tedarik zinciri sorunlarını daha da kötüleştirdiği, şirketlerin stok seviyelerini önemli ölçüde azalttığı ve şirketlerin likiditesini olumsuz etkileyerek yeniden yapılandırmaya gitmelerine sebep olduğu görülmektedir. Korona virüs salgını, şu ana dek, basına yansıdığı üzere global şirketlerden bazılarını aşağıdaki örnek tedbirleri almaya itmiştir¹:

- Bosch, Honda Motor, Nissan gibi şirketler Wuhan bölgesindeki üretimlerini, Hyundai Güney Kore'deki fabrikasında üretimi durdurmuştur.
- Fiat tarafından, Çin'den ürün temin edilememesi halinde Avrupa'da üretilen Fiat marka ürünlerde yüksek oranda Çin menşeli ürün kullanılması ve bunların ikamesinin kısa zamanda mümkün olmaması sebebiyle Avrupa'daki üretim bandını durdurmayı planladıkları açıklaması gelmiştir.
- Starbucks, Apple, Ikea, Çin'deki satış mağazalarını kapatmıştır.
- Lufthansa, Air France, American Airlines, Delta United, THY gibi kuruluşlar olmak üzere birçok havayolu şirketi, Çin'e uçuşları tamamen azaltmış/durdurmuştur. Bu zamana kadar Çin'e ve Çin'den olmak üzere 25 bin adetten fazla uçuş iptal edilmiştir.
- Uluslararası Hava Taşımacılığı Birliği, Korona virüs salgını nedeniyle kargo uçakları da dâhil olarak küresel hava taşımacılığının 2009 yılından bu yana ilk kez düşüş göstereceğini ve kaybın 113 milyar Dolar olabileceğini belirtmiştir.

Makro ölçekte ise; virüsün küresel tedarik zincirleri üzerindeki etkisi, 2020'de piyasalarda durgunluk riskini artırmıştır. 24-28 Şubat 2020 haftasında küresel borsalar da önemli ölçüde düşüşler yaşanırken, 9 Mart 2020 tarihinde petrol fiyatları son dört yılın en düşük seviyelerini görmüştür. Korona virüs korkuları arasında küresel faiz oranları da etkilenmiş ve 3 Mart 2020 tarihinde Amerikan Merkez Bankası ("**FED**") federal fon oranını %1 - %1.25 aralığına düşürmüştür. Ekonomistler tarafından ekonominin daha da kötüleşmesi durumunda FED'in manevra için çok az imkânı olacağı tahmin edilmektedir.

¹ Ticari markalar ve Şirket unvanları basında yer alan aleni bilgilerden alıntıdır.

MORAL & PARTNERS

- 1968 -

Potansiyel sorunları minimuma indirmek için genel tavsiyeler ise şu yöndedir:

- Şirketler tarafından tedarikçileri çeşitlendirilerek tedarik zinciri stabilizasyonu sağlanabilir ve virüs dolayısıyla problem yaşayan tedarikçiler yerine darboğazları çözebilecek ikame sağlayıcılar tercih edilebilir.
- Tedarikte çoklu yaklaşımlar benimsenerek eş zamanlı alternatif kaynak arayışında bulunulabilir.
- İlave üretim kapasitesini kullanmak tedarik zincirindeki dalgalanmaları yönetme konusunda faydalı olabilir.
- Stoklar ve satışlar üzerinde gerçekleştirilecek inceleme ve değerlendirmeler sonrasında güvenli seviyede stok tutup risk azaltılarak dengenin sağlanması üzerinde çalışmalar yapılabilir.

3. Birleşme & Devralma İşlemleri:

Belirsiz ekonomi ve piyasa koşullarının uzun süren varlıkları, birleşme ve devralma faaliyetlerini çeşitli aşamalarında olumsuz etkilemekte ve bu girişimleri azaltmaktadır. Korona virüs salgınının da güncel dönemde Birleşme ve Devralma işlemleri üzerinde etkisini göstermesi söz konusu olabilecektir. Bu etkilere aşağıda başlıklar halinde kısaca değinmek istiyoruz.

- Hedef şirketin strateji, işletme, finansal durum, likidite, müşteriler, tedarikçiler, masraflar, sözleşmeler ve teklifler gibi birçok yönden anlaşılabilmesini ve bu alanlardaki olası olumsuz etkiler ışığında değerlendirilebilmesini zorlaştırabilecektir.
- Uluslararası Borsalarda yaşanan düşüş ışığında şirket değerleri esaslı şekilde olumsuz etkilenmiştir.
- Tedarik kanallarındaki zorluk, sürdürülebilir iş planını ve Hedef Şirketin operasyonel faaliyetini olumsuz olarak etkileyebilecektir.
- Hedef şirketin ticaret ilişkisinde bulunduğu ülkelere göre şirket değerinin düşmesi söz konusu olabileceğinden bu durum değerlendirme faktöründe önemli bir sırada yer almaktadır.
- Hedef şirket çalışanlarının kapanış işlemleri sonrası sahibi olacakları uzaktan çalışma gibi sağlık ve güvenlik hakları değerlendirilmesi zaruri ilave bir husus olarak göz önünde bulundurulmalıdır.
- Hedef şirket nezdinde gerçekleştirilecek hukuki ve mali incelemeler kapsam itibariyle belirsizlik kazanabilecek ve söz konusu araştırmaların tamamlanma

MORAL & PARTNERS

- 1968 -

süreleri kestirilemez hale gelebileceğinden, Korona virüs salgını etkilerinin azımsanmayacak dereceden devam ettiği süreçte işlemin kapanışa giden süreci etkilenebilecektir.

- Seyahat ve etkinliklerin Korona virüsten etkilenmesi ve bazı hallerde bazı devlet dairelerinin kapanması gibi durumlar kapanış anlaşmalarında gecikmelere neden olabilir.

Esaslı Olumsuz Etki Tanımının Genişlemesi: Korona virüs salgınının Birleşme ve Devralma işlemlerine olumsuz etkisini aza indirmek adına salgının Hisse Devir Alım Sözleşmeleri içerisinde yer alan Esaslı Olumsuz Etki klozu (“Material Adverse Change” – “MAC”) içerisinde düzenlenmesi önem arz etmektedir. MAC Klozu Birleşme ve Devralma işlemlerinde, İşlem taraflarının alım (genellikle) veya satış kararlarını etkileyebilecek mahiyette esaslı önemli bir olumsuz değişiklik ya da vakıa, önemli bir olumsuz olay, bir şirketin değerini oluşturan koşullardaki bir değişiklik olarak tanımlayabiliriz. Bu maddede yapılacak düzenlemeler kapsamında esaslı olumsuz etki içerisinde tanımlanan olayın gerçekleşmesi ile birlikte Birleşme ve Devralma işlemlerine taraf Alıcı, Hisse Devir Alım Sözleşmesinde düzenlenen vazgeçme haline bağlı yaptırımlar uygulanmaksızın söz konusu işlemde vazgeçme hakkına sahip olacaktır.

Korona virüs salgının olumsuz etkilerini bertaraf edebilmek adına aşağıdaki çözüm önerileri değerlendirilebilecektir.

- Krizin oluşturduğu beklenmeyen çalkantılar içinde devralma süreçlerinde hızlı raporlama işlemlerinin kurgulanması, böylelikle işin nasıl etkilendiğinin tespiti ve riskten kaçınma noktalarının anlaşılacak operasyonların hangi hızda toparlandığının saptanması faydalı olacaktır.
- Hukuki/Mali inceleme süreçlerini sağlıklı ve aksama olmadan gerçekleştirebilmek, iletişimde meydana gelebilecek kopuklukları önlemek için güvenli dijital bilgi aktarımı sağlayan sanal veri odası kullanımının yaygınlaştırılmasının önem taşıdığı kanaatindeyiz.
- Hedef şirketler bakımından yapılacak araştırmaların kapsam ve detayları yeniden gözden geçirilmeli, bahsedilen hususlara ilişkin yakından inceleme gerçekleştirilmelidir.
- Hisse Alım Sözleşmelerinde Esaslı Olumsuz Etki tanımları yeniden gözden geçirilmelidir.

MORAL & PARTNERS

- 1968 -

4. İstihdam ve İş Sağlığı Güvenliği:

Korona virüs salgınının en önemli izdüşümlerinden birisi istihdam ilişkisinde kendisini göstermektedir. Ufak ve büyük çaplı şirketler binlerce çalışanı ile riskli bir ortam yaratmakta olup, Korona virüsün yayılması ve salgının büyümesinin engellenmesi amacıyla çeşitli önlemler alınmalı ve işyerinde İşverenlerin başvurması gereken tedbirlerin önemini negatif bir tartışma ışığında ele almak isteriz.

Bir çalışana işyerinde veya görev ifası esnasında Korona virüse yakalanması iş kazası addolunur mu?

Korona virüs salgınına yakalanan bir çalışanın iş kazası kapsamında değerlendirilip değerlendirilmeyeceği başta gelen tartışma konuları arasında yer almaktadır. Geçmiş yıllarda verilen Yargıtay kararları incelendiğinde, her ne kadar çalışması sırasında salgın hastalığa yakalanan bir çalışanın iş kazasına uğradığı görüşünün varlığı dikkat çekse de karşılaşılabilecek her bir durumun kendi içinde ve kendi şartları dâhilinde irdelenmesi gerekmektedir. Bu bakımdan salgından etkilenen her işçinin iş kazası kapsamında değerlendirilmesi doğru olmayacaktır.

İşyerinde Önleyici Tedbirler:

- Tüm işletmelerin İSG kurullarını toplayarak durumu her ayrıntısıyla değerlendirmesi, işyeri ve çalışma alanlarında alınacak önlemleri belirlemesi, Dezenfektanların temini, konumlandırması, hijyen kurallarının takibi, maske temini gibi kararlar alınması ve ivedilikle hayata geçirilmesi gerekmektedir. İş güvenliği uzmanı ve işyeri hekimi ile birlikte çalışılarak hijyen ve temizlik konularında gerekli tedbirler alınmalıdır.
- İşletmelerin çalışanlarına Korona virüs hastalığının belirtileri ve hastalıktan korunma yöntemleriyle ilgili bilgilendirme yapması ve duyurması yararlı olacaktır.
- İşyeri hekimlerinin tüm çalışanları gözetim altında tutması ve mevzuat kapsamında belirli süreler dâhilinde yapılması gereken sağlık kontrollerinin ve periyodik muayenelerin arttırılarak virüs tanılarının ve tespitinin yapılması önem arz edecektir. Ancak bu eylemlerin tamamının işyeri hekimi gözetiminde gerçekleştirilmesi gerektiğinin altını çizmek isteriz.
- Virüs riski olan ülkelere veya şehirlere seyahat zorunluluğu olan personellerin, 14 gün kuralına riayet edilerek çalışma alanlarına dönmelerine dikkat edilmesi gerekecektir. Tekrar işe başlamada ise hekim onayı veya tam teşekküllü olarak temin edilecek çalışabilir sağlık raporunun alınması koruyucu önlem olarak önerilenler arasındadır.

MORAL & PARTNERS

- 1968 -

Tedbirlerin Uygulanması Esnasında Ortaya Çıkabilecek Komplikasyonlar:

- Çalışanların yurt içinde ve/veya yurtdışında gerçekleşecek toplantılara ve iş seyahatlerine katılmak istememesi durumları söz konusu olabilir.
- Yurtdışından dönen çalışanın on dört gün süreyle işyerine gelmemesi için alınacak önlem kapsamında ücretsiz izin kullanılması durumunda uyumsuzluk çıkabilir.
- İşçinin, işverenin sağlık amaçlı maske takılması talimatına uymayıp işyerinde maske takmaması veya tersi bir durum olan işçinin işverenin maske takmaması yönündeki talimatına uymayıp sağlık amaçlı maske takması söz konusu olabilir.
- İşverenin kendi inisiyatifiyle işyerini kapatması durumunda işçilere ücret ödemek istemeyebilir.

Riski Aza İndirgemem Yolunda Yasal Mevzuat Çerçevesinde Takip Edilebilecek İmkanlar:

Bilinçlendirme ve Eğitim: Çalışanlar, verilecek eğitimlerle hastalık konusunda bilinçlendirilmelidir. Korona virüsün etkilerinin 14 gün sonra ortaya çıktığı bilgisi göz önünde bulundurularak hastalık riski taşıdığı düşünülen çalışanlar söz konusu bu süre boyunca evde bulunmaya teşvik edilmelidir. DSÖ veya Sağlık Bakanlığı gibi kuruluşlardan gelen ücretsiz malzemelerden yararlanarak bilgilendirme tabelalarının asılmasını tavsiye edilmektedir.

Evden Çalışma Uygulaması:

- Özellikle, yakın zamanda yurtdışında bulunmuş çalışanların, performanslarının minimum etkileneceği şekilde bir düzenlemeyle evden çalışmaya yönlendirilmeleri yerinde olacaktır. Bu durumda çalışanlar için uzaktan çalışma prosedürlerinin belirlenmesi, iş akışlarının net bir şekilde açıklanması ve evden çalışacak kişilere ilişkin iş sağlığı ve güvenliği yönünden de tedbirlerin alınması gerekecektir. Mevcut yasal düzenlemeler kapsamında direkt olarak evden çalışmaya yönelik hükümler bulunmama ile birlikte 4857 sayılı İş Kanunu kapsamında uzaktan çalışma hususunun düzenlendiğini bu noktada belirtmek faydalı olacaktır. Uzaktan çalışmaya geçiş için öncelikle işyerinde ilan yapılması, uzaktan çalışma yapılacak sürelerin ve çalışma şeklinin ilanda belirtilmesi ve sonrasında bu ilana istinaden işçilerden yazılı muvafakatname metni alınarak bu metinlerin özlük dosyalarında saklanması tavsiyeler arasındadır.

MORAL & PARTNERS

- 1968 -

- Uzaktan çalışma kapsamında çalışacak personellerin evlerinde görevlerini ifa etmeleri sırasında iş ile ilgili geçirecekleri kazalar da iş kazası olarak değerlendirileceği için işverenlerin bu konuda çalışanları bilgilendirmeleri oldukça önemlidir. Uzaktan çalışma yoluna gidecek işverenlerin iş sağlığı ve güvenliği yönünden çalışanlarını bilgilendirmeleri ve bu bilgilendirmelere ilişkin olarak çalışanların onaylarını almaları gerekmektedir. Her ne kadar ev ortamı direkt olarak işyeri sayılmasa ve işverenin ilk elden müdahale yetkisi olmasa da, personellere sağlanan ekipmanlar nedeniyle kazanın meydana gelmesi gibi hallerde –örneğin personele temin edilen elektronik aletlerdeki arızalar nedeniyle personelin evdeki çalışması sırasında akıma kapılması vb.- iş kazası ile karşı karşıya kalınması ihtimal dâhilinde olduğundan bu tür ekipmanların düzenli olarak kontrolden geçirildiğine emin olmak da risklerin minimize edilmesini sağlayacaktır.
- Uzaktan çalışma kapsamında personeller, kendilerine evde bir sınırlandırılmış ve İş Sağlığı ve Güvenliği kurallarına uygun bir çalışma ortamı yaratmaları konusunda yönlendirilmeli, özel hayatın gizliliği kapsamında çalışan tarafından izin verilmesi halinde, personelin evindeki çalışma ortamı (havalandırma, ışık, çalışma yeri, sandalye ve masası, çalışana sağlanan ekipmanların arızalı olup olmadığı) İSG kuralları bakımından yerinde denetlenmelidir.

Ücretli İzin Uygulaması: Çalışanların bir bölümüne yıllık ücretli izin kullanılarak kalabalık işyeri ortamı daha risksiz hale getirebilir. Bilindiği üzere yıllık iznin yıl içerisinde ne zaman kullanılabileceği işveren tarafından belirlenmekte olup işverenin bu hakkını iyi niyet kuralları çerçevesinde kullanması gerekmektedir. Bu noktada personellere yıllık izin kullanırılması yoluna da gidilmesinin mümkün olduğunu belirtmekte fayda görülmektedir. İşverenlerin yıllık izin kullanılacak tarih aralığını işçiye yazılı olarak tebliğ etmeleri yeterli olacaktır.

Kısa Çalışma Uygulaması: İşyerlerinde uygulanacak ileri bir yöntem olarak kısa çalışma uygulaması ve kısa çalışma ödeneği de söz konusu olabilir. Kısa çalışma uygulaması, genel ekonomik, sektörel, bölgesel kriz veya zorlayıcı sebeplerle işyerindeki haftalık çalışma sürelerinin geçici olarak en az üçte bir oranında azaltılması veya süreklilik koşulu aranmaksızın işyerinde faaliyetin tamamen veya kısmen en az dört hafta süreyle durdurulması hallerinde, işyerinde üç ayı aşmamak üzere (Cumhurbaşkanı kararı ile 6 aya kadar uzatılabilir.) sigortalılara çalışmadıkları dönem için gelir desteği sağlayan bir uygulamadır. Genel olarak ekonomik sebepler ile söz konusu uygulamanın gündeme gelmesi öngörülmekteyse de, tanımda bahsi geçen zorlayıcı sebepler, işverenin kendi sevk ve idaresinden kaynaklanmayan, önceden kestirilemeyen, bunun sonucu

MORAL & PARTNERS

- 1968 -

olarak bertaraf edilmesine imkân bulunmayan, geçici olarak çalışma süresinin azaltılması veya faaliyetin tamamen veya kısmen durdurulması ile sonuçlanan dışsal etkilerden kaynaklanan dönemsel durumları ya da deprem, yangın, su baskını, heyelan, salgın hastalık, seferberlik gibi durumları içinde barındırmaktadır. Kısa çalışma uygulaması sırasında işçilere kısa çalışma ödeneği ödenmekte ve işçilerin genel sağlık sigortası primleri karşılanmaktadır. Kısa çalışma ödeneği uygulamasına geçilebilmesi için işverenin bu yönde gerekçelerini açıklayarak bağlı bulunduğu İŞKUR müdürlüğüne başvuruda bulunması gerekmektedir. İŞKUR tarafından başvurunun uygun bulunması halinde bu uygulama hayata geçirilebilecektir.

Ücretsiz İzin Uygulaması: İşverenin çalışanın rızası hilafına çalışanı ücretsiz izne çıkarması Yargıtay içtihatları kapsamında iş sözleşmesinin eylemli feshi olarak nitelendirilmektedir. Çalışana ücretsiz izin verilebilmesi için işveren tarafından ücretsiz izin teklifinde bulunulması ve 6 iş günü içerisinde çalışandan bu hususta yazılı olarak onay alınması gerekmektedir. Çalışanların ücretsiz izin için onayı bulunmadığı takdirde çalışanlara ücretli izin verilmesi veya evden çalışma yaptırılması seçenekleri değerlendirilebilir.

5. Perakende Sektörü ve Kira Sözleşmeleri:

Dünyayı etkisi altına alan Korona virüs salgını farklı sektörleri farklı şekilde etkilemektedir. Örneğin hızlı tüketim ve e-ticaret sektörü dönemsel panik satın alımlarının esaslı şekilde artışı karşısında olumlu etkilenirken perakende sektörünün offline kanatta olumsuz etkilenmekte olduğu açıktır. Tedarik kanallarında yaşanan ciddi sorunlar, çalışanlar ve işyerlerinin durumlarına ilişkin belirsizliklerin yanı sıra perakende sektörünü zorlayan bir diğer husus da kira sözleşmeleri konusunda kendisini göstermektedir. Korona virüs salgınından korunmak için alışveriş merkezi (“AVM”) veya flagship mağazaların bulunduğu kalabalık cadde ortamından uzak durmaya çabalayan tüketicilerin, mağazalara olan ziyaretlerini azaltmaları sebebiyle, mağaza satışlarında düşüşler yaşanmakta ve bu durum kira ilişkisi ve sürdürülebilirlik bakımından farklı sonuçlar doğurmaktadır.

Korona virüs salgınının etkisiyle beraber perakende sektöründe faaliyet gösteren işletmeler yönünden içinde buldukları kira sözleşmeleriyle ilgili sorunlarla karşılaşılması mümkündür. Kamu sağlığı tedbirleri kapsamında ve/veya AVM ve mağazalara yönelen ziyaretçi/müşteri sayıları (footfall) azaldığından mağazaların belirli süre için kapatma veya daha düşük kapasiteyle faaliyet görme konusu gündeme gelebilir. Bu durumda ilgili kira sözleşmeleri bakımından mücbir sebep uygulamaları gündeme gelebilecektir.

MORAL & PARTNERS

- 1968 -

Mağaza satışlarındaki düşüşler karşısında cironun azalması sebebiyle, asgari/sabit kira bedellerinin perakende sektörü bakımından ağırlaşması ve hatta ciro kiralalarının dahi asgari kiranın çok altında kalabilmesi mümkün olabilecektir. Diğer taraftan yatırımcı pozisyonundaki Kiraya Veren bakımından da kiralanan ve bulunduğu kompleksi ayakta tutabilmek, proje finansmanı kapsamında kredi veren Banka veya finans kurumlarına karşı yükümlülüklerini ifa etmek zarureti mevcuttur.

Perakende sektöründe markalar, alış veriş merkezi yatırımcıları, cadde mağaza yatırımcıları, banka ve finansal kurumlar sürdürülebilir yaşam döngüsünün birbirinden koparılamayacak halkaları olduğundan Tarafların hiçbirisinin öngöremeyeceği ve kontrolü dahilinde olmayan Korona virüs salgını gibi durumlardan ancak empati ve karşılıklı iyi niyetle Sözleşmelerin hükümleri ışığında diyalog yolu ile kira bedelinde uyarılma, geçici teşvikler, ödemesiz dönemler, salt ciro kirası uygulama gibi alternatif esnek çözümlerle sürdürülebilir ilişkinin güven içerisinde temini yolu tercih edilmelidir. Zira salgın eninde sonunda yenilecek ancak sektörün yaşam döngüsünün tarafları birbirlerine sürekli olarak ihtiyaç duyacaklardır.

6. Sigorta İlişkileri:

Sigorta şirketleri, Korona virüs dolayısıyla sağlık, turizm, lojistik ve ulaştırma gibi sektörler bazında kayba uğramakta olup öncelikli durumları takiben sanayi ve imalat sektörüne de yansımalarının olacağı beklenmektedir. Diğer bir yandan, mücbir sebepler neticesinde operasyonların yavaşlaması/durması ve gelirin düşmesi, rizikosunu teminat altına alan işyeri paket sigortalarının aynı güvenceyi Korona virüs konusunda sağlayıp sağlamayacağı kapsamları bakımından iş dünyasını düşündürmektedir.

Sağlık sigortası bakımından Korona virüs salgını ve ilişkili hastalıkların teminat kapsamı dâhilinde olup olmadığı tartışmalıdır.

İşyeri sigortalarında Korona virüs salgını sebebiyle üretim aksaması ya da durması dolayısı ile gelir kaybı teminatı uygulanıp uygulanmayacağı tartışmalıdır.

Bu olumsuzlukların yansımaları git gide belirgin hale gelmeye başlamış olup, yurtdışına çıkışlarda zorunlu hale getirilen seyahat sağlık sigortaları, uluslararası fuarlar ve etkinliklerin iptal edilmesi ve seyahat sınırlamaları dolayısıyla iptal edilmeye başlanmıştır. Turizm şirketleri de yine tüketiciler için yaptıkları paket tur sigortalarını iptal etme girişimlerinde bulunmakta olup Korona virüs salgını etkilerinin İşyeri Paket Sigortaları kapsamı içinde değerlendirilip değerlendirilmemesi hususu tartışma konusudur.

MORAL & PARTNERS

- 1968 -

7. Kişisel Verilerin Korunması

Korona virüs salgını ile birlikte edinilmek istenen bilgiler dikkate alındığında Kişisel Verilerin Korunması mevzuatının da göz önünde bulundurulması ve tedbir alımı sırasında söz konusu mevzuatın ihlalden kaçınılması gerekmektedir. Şöyle ki; işveren tarafından işyerine giriş esnasında ziyaretçilerine, çalışanlarına, taşeron firma çalışanlarına ve ilgili kişilere yalnızca Korona virüsten etkilenen ülkelerde bulunup bulunmadıkları hususuna ilişkin olarak soru yönelmeleri gündeme gelebilecektir.

İşverenin ziyaretçilerinden, çalışanlarından, taşeronlarından ve ilgili kişilerden Korona virüs semptomlarının görülüp görülmediğine dair bilgi isteme ihtiyacı, Korona virüs şüphesiyle işyerinde basit tıbbi müdahaleler gerçekleştirme, karantina altına alma gibi karar alma niyeti söz konusu olabilecektir. Tüm bu ihtimaller doğrultusunda, Kişisel Verilerin Korunmasına yönelik adımlar da dikkatle atılmalıdır.

6698 sayılı Kişisel Verilerin Korunması Kanunu uyarınca, sağlık verileri özel nitelikli kişisel veri olarak nitelendirilmiş olup bu doğrultuda sağlık verileri ancak veri sahiplerinin açık rızasının mevcut olması halinde işlenebilmektedir.

Aynı zamanda sağlık verileri, **kamu sağlığının korunması**, koruyucu hekimlik, **tıbbî teşhis, tedavi ve bakım hizmetlerinin yürütülmesi**, sağlık hizmetleri ile finansmanının planlanması ve yönetimi amaçlarıyla, **ancak sır saklama yükümlülüğü altında bulunan kişiler veya yetkili kurum ve kuruluşlar tarafından ilgilinin açık rızası aranmaksızın işlenebilecektir.**

Bu doğrultuda işveren tarafından yalnızca iş yeri hekimleri aracılığıyla çalışanların sağlık verileri işlemeye konu edilebilecektir. Başla bir ifadeyle, her ne kadar salgın hastalık ile karşı karşıya kalınsa da işveren tarafından çalışanlara doğrudan sağlık durumuyla ilgili herhangi bir soru yöneltilmeyecektir.

Korona virüs semptomlarının görülüp görülmediğine dair işveren tarafından çalışanlardan bilgi talep edilmek istenmesi halinde, bu soruların işyeri hekimlerince çalışanlara yöneltilmesi gerekmektedir. İşyeri hekimlerinin mevcut olmadığı hallerde ise, çalışanların konuya ilişkin açık rızalarının alınması, rıza vermeyen çalışanlara ise herhangi bir soru yöneltilmemesi uygun olacaktır.

MORAL & PARTNERS

- 1 9 6 8 -

Ayrıca, işyerindeki sağlık ortamının korunması adına işveren tarafından herhangi bir şekilde basit tıbbi kontroller gerçekleştirilmemesi (*ör. İşe giriş anında çalışanların ateşlerinin ölçülmesi vs.*) veya işçilerin karantina altına alınması yönünde karar alınması gibi herhangi bir uygulamanın gerçekleştirilmemesi ancak böyle bir uygulamanın işveren tarafından uygulanmak istenmesi halinde ise, mutlaka sır saklama yükümlülüğü altında olan işverenler tarafından bahsedilen adımların atılması öneriler arasındadır.

Vefa Reşat Moral, Yönetici Ortak